

T_{ir} — обсяг трудових ресурсів в g -ому сільськогосподарському підприємстві;

x_{ir} — площа посіву цукрових буряків j -м способом в g -ому сільськогосподарському підприємстві;

x'_j — обсяг j -го виду продукції, отриманої на цукровому заводі;

x'_s — затрати на вирощування буряків в сільськогосподарських підприємствах;

x''_s — затрати на транспортування цукрових буряків від сільськогосподарських підприємств до цукрового заводу;

x^i_s — затрати на переробку сировини на цукровому заводі.

В результаті рішення економіко-математичної задачі можливо встановити оптимальний варіант розвитку сировинної зони для цукрових заводів, який найточніше відповідатиме заданому критерію оптимальності.

Таким чином, для формування регульованого ринку цукру необхідна реструктуризація виробничої структури цукробурякового підкомплексу, розробка і впровадження нових форм мобілізації капіталу для її проведення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Програма реструктуризації цукрової промисловості України. — К.: Інститут аграрної економіки НАН України, 2001. — 18 с.

УДК 631.158:331.522.4

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СЕРЕДНЬОГО КЛАСУ НА СЕЛІ

І.В.Горковенко, аспірант

Харківський національний аграрний університет ім.В.В.Докучаєва

Постановка проблеми. У сучасних умовах дуже гостро стоять питання, пов'язані з покращанням умов і рівня життя сільського населення. Їх вирішення має створити умови для формування й утвердження середнього класу на селі, тобто такої соціальної

Вісник аграрної науки Причорномор'я,
Випуск 4, 2004

131

групи, яка за відповідного рівня доходів, наявності власності, якісної професійної підготовки та соціального статусу може стати основою громадянського суспільства, гарантом дотримання демократичних прав громадян і базою так званої “вертикальної мобілізації суспільства” [6].

У розвинутих країнах до середнього класу віднесено 60-80% населення. І саме він, виступає в ролі урівноважувача інтересів різних верств населення. Йому властиві “економічна незалежність, високий рівень професійних знань..., висока самооцінка корисності для суспільства..., висока громадянська активність” [4].

Огляд останніх досліджень. В українському суспільстві ідея “середнього класу” має всі шанси стати життєздатною, “оскільки вона збігається з прагненням народу до пристойних стандартів життя і здатна переорієнтувати суспільну свідомість від стратегії виживання до стратегії розвитку” [5].

Формування середнього класу перебуває на початковій стадії, але поява хоча ядра цієї суспільної складової є ознакою якісно нового рівня трансформаційних процесів. Як зазначив Президент України, в країні сформоване ядро середнього класу в кількості 12,3% населення та групи людей, які мають потенційні можливості до його входження [1].

Надзвичайно гострим для України є здійснення ефективної політики доходів, подолання на її основі глибокої майнової диференціації. Стратегія сталого розвитку української економіки передбачає “зміцнення позицій середнього класу, питомо вагу якого потрібно довести, як мінімум, до 45-50% від загальної кількості населення, та одночасно скорочення частки людей з доходами, нижчими за прожитковий мінімум” [9].

Результати опитування, які були проведені соціологічною службою Центру Розумкова у 2002р. в усіх регіонах України, свідчать про самоідентифікацію багатьох соціальних груп із середнім класом. Так, 45,6% респондентів відносять себе до середнього класу, з них: 19,8% – фахівці; 14,7 – кваліфіковані робітники; 13,5 – пенсіонери; 8,5 – студенти; 7,8 – службовці; 4,7 – підприємці; 0,1% – фермери [6].

Але рівень життя сільських жителів не дає жодних підстав для віднесення будь-якої соціальної групи до середнього класу. Згідно з даними опитування, які були проведені Харківським регіональним інститутом Національної академії державного управління при президентові України, бюджети 40% сімей витрачаються виключно на придбання харчових продуктів і речей першої необхідності, 10% сімей не мають грошей на придбання навіть найнеобхідніших продуктів харчування. При цьому 44% опитаних віднесли себе до нижчого прошарку, а 43% — до середнього (у 1990 р. — відповідно 16 та 68%). Тобто майже чверть населення відзначає зниження свого соціального статусу [7].

Формування завдання статті. Ураховуючи вищезазначене, ми поставили собі за мету виявити соціальну диференціацію, охарактеризувати процеси становлення середнього класу на селі, з'ясувати напрями становлення його домінуючих позицій.

Викладення результатів дослідження. Вважається, що в Україні, з урахуванням тіньових доходів 20% бідних і багатих людей, соціальна диференціація суспільства перевищує 10 разів. На думку багатьох експертів це межа стабільності суспільства. Трансформаційні процеси в Україні, які зводилися лише до створення ринкових умов, та ігнорування соціальних перетворень, у тому числі становлення та розвитку середнього класу, призвели до надмірної диференціації в доходах, глибокого розшарування населення [2, 3].

У сільському господарстві, за статистичними даними, середньомісячна заробітна плата найнижча серед галузей народного господарства [8]. Більшість селян не мають відповідного рівня доходу і не можуть забезпечити пристойний рівень життя родини (табл.1).

В структурі сукупних ресурсів найбільшу питому вагу займають грошові доходи та вартість спожитої продукції, отриманої з особистих підсобних господарств, який залишається одним із джерел отримання доходів. Найбільш питому вагу в грошових доходах займає оплата праці, пенсії та інші види допомог, та продаж продукції власного виробництва.

Розглянемо розподіл сільського населення за рівнем середньодушових грошових витрат (табл.2).

Таблиця 1

**Структура сукупних ресурсів домогосподарств у сільській місцевості
(у середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство)**

Показники	2000 р.	2001 р.	2002 р.
Всього сукупних ресурсів, грн.	458,4	535,6	608,2
Грошові доходи, %	54,0	63,6	69,0
- оплата праці	18,7	22,3	23,5
- доходи від підприємницької діяльності та самозайнятості	1,4	1,8	1,9
- доходи від продажу сільськогосподарської продукції	13,4	15,0	14,1
- пенсії, стипендії, допомоги та субсидії, надані готівкою	14,2	17,7	21,2
- грошова допомога від родичів, інших осіб та інші грошові доходи	6,3	6,8	8,3
Вартість спожитої продукції, отриманої з особистого підсобного господарства, %	34,9	27,1	23,0
Пільги та субсидії безготівкові на оплату житлово-комунальних послуг, на придбання скрапленого газу, твердого, рідкого палива, %	2,0	1,6	1,2
Пільги на оплату санаторно-курортних путівок, послуг міжміського транспорту, зв'язку, %	0,3	0,3	0,3
Інші надходження, %	8,8	7,4	6,5

Рівень бідності селян надзвичайно високий. Так, у 2002р. для 61,3% сільського населення середньодушові грошові витрати були нижчими за середній рівень, а для 95,2% населення — нижчими за прожитковий мінімум. Значною є також диференціація грошових витрат населення.

Належність до середнього класу пропонується визначати за такими ознаками: власність (передусім на нерухомість — житло, землю, засоби виробництва); середній рівень доходів; професійно-освітня підготовка та соціальний статус; ідентифікація себе як представника середнього класу [2].

На селі у 2002р. у приватній власності було 359,3 млн.м² (96,2%) житлових приміщень, що на одного селянина у середньому становить 23,7 м². Але, оцінюючи наявність нерухомості для визначення середнього класу в сільській місцевості, слід мати на

Розподіл населення за рівнем середньодушових грошових витрат на місяць

Показники	2000 р.	2001 р.	2002 р.
Сільське населення, млн. чол.	15882,7	15630,6	15675,1
Квінтильний коефіцієнт диференціації грошових витрат населення, разів	3,0	3,2	2,7
Співвідношення грошових витрат 20 % найбільш забезпеченого і 20 % найменш забезпеченого населення, разів	6,2	6,0	5,5
Частка населення із середньодушовими грошовими витратами на місяць (%), нижчими за:			
- середній рівень грошових витрат	60,6	61,8	61,3
- рівень прожиткового мінімуму для призначення державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям ¹	14,5	19,8	21,7
- прожитковий мінімум ²	93,9	95,2	95,2

¹ У 2001 р. – 65 грн., у 2002 р. – 80 грн.;

² У ІV кв. 2000 р. – 270,1 грн., у 2001 р. – 311,3 грн., у 2002 р. – 342 грн.

увазі забезпеченість житла комунальними послугами, а вони, як відомо, на дуже низькому рівні. Так, із загальної житлової площі тільки 18,2% приміщень мають водопровід, 4,4% будинків оснащені гарячим водопостачанням, 13,7% – каналізацією, 20,5% – центральним опаленням [8].

Позитивним результатом приватизації можна вважати утвердження нових ідей, нових форм мислення та поведінки людей. Законодавче закріплення за селянами права власності на земельні ділянки та на майнові паї, особливо видача Актів на право власності на землю та майнових сертифікатів дали поштовх формуванню нового соціально-економічного укладу в сільській місцевості. З одержанням землі у приватну власність розпочався процес господарського самовизначення селян та перехід до фермерства. На думку багатьох учених, створення мережі сімейних ферм, фермерських господарств в Україні сприятиме вирішенню проблеми зайнятості та формуванню соціальної бази середнього класу в сільській місцевості.

Соціальним підґрунтям становлення середнього класу має стати:

- підвищення рівня заробітної плати, яка є найнижчою серед галузей економіки і становила у 2002р. 178 грн.;

- підвищення рівня орендної плати за передані в оренду земельні та майнові паї іншим юридичним і фізичним особам, можливість впливу на розмір цієї плати;
- подальший розвиток особистих селянських господарств.

Становлення середнього класу не обмежується досягненням середнього доходу. Головне — в який спосіб це відбувається, якими є життєві стратегії представників середнього класу. Їм притаманне розуміння власної відповідальності за своє сучасне і майбутнє, за свій добробут і освіту своїх дітей.

Висновки. Формування середнього класу на селі не відбулося, оскільки більшість селян перебувають на межі або навіть за межею виживання. Але поступово відбувається формування нового соціально-економічного укладу в сільській місцевості, з'являються люди з активною життєвою позицією, висококваліфіковані спеціалісти, здатні приймати правильні управлінські рішення.

Підґрунтям для формування й утвердження позицій середнього класу повинні стати також відповідні дії уряду, спрямовані на покращання умов життя та праці на землі. Є всі передумови сподіватися на формування реального середнього класу на селі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Послання Президента України до Верховної Ради України // Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2001 році. — К.: Держкомстат України, 2002. — С.104-121.
2. Послання Президента до Верховної Ради України "Європейський вибір": концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 роки // Урядовий кур'єр. — 2002. — 4 черв.
3. Гальчинський А.С. Базові проблеми становлення середнього класу // Економіка і прогнозування. — 2002. — №5. — С.76-82.
4. Кузьменко В.П. Соціально-економічні аспекти формування середнього класу в Україні // Економіка і прогнозування. — 2002. — № 5. — С.82-91.
5. Осташко Т.О. Ринкові трансформації аграрного сектора і особливості відродження середнього класу на селі // Економіка і прогнозування. — 2002. — № 5. — С.126-136.
6. Шангина Л. Отложенная жизнь или средний класс в украинском исполнении // Зеркало недели. — № 43(418). — 2002. — С.1-5.
7. Кожен другий — за межею бідності // Сільські вісті. — 2004. — № 35(17556). — С.1-7.
8. Статистичний щорічник за 2002р. — К.: Держкомстат України, 2003.

9. Стратегічні перспективи реформ: Виступ Президента України Л. Кучми на науково-практичній конференції "Стратегія сталого розвитку та структурно-інноваційної перебудови української економіки (2004-2015)"//Урядовий кур'єр. – 2004. – № 80. – С.5.

УДК 631.173

ПЕРСПЕКТИВНІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ФОРМИ АГРОТЕХНІЧНОГО СЕРВІСУ

Л.О.Борян, асистент

Миколаївський державний аграрний університет

Важливим напрямом збереження, оновлення і розвитку матеріально-ресурсного потенціалу аграрного сектора економіки є удосконалення організації використання машинно-тракторного парку сільськогосподарських підприємств. В умовах реформування аграрного сектора при значній кількості морально застарілого устаткування, низькій ефективності його використання, недостатній забезпеченості запчастинами, відсутності коштів у товаровиробників на придбання нової техніки набуває актуальності розвиток агротехнічного сервісу.

В сучасних умовах для успішного розвитку цивілізованого сільського господарства необхідно розвивати і удосконалювати уже відомі в нашій країні організаційно-економічні форми агротехнічного сервісу та впроваджувати нові форми, які успішно використовуються в зарубіжних країнах. Проблема розвитку організаційно-економічних форм агротехнічного сервісу присвячені праці українських вчених П.І. Гайдуцького, М.Г. Лобаса, В.В. Іванишина, В.С. Шибаніна, І.Д. Бурковського. Мета нашого дослідження — розглянути тенденції розвитку організаційно-економічних форм агротехнічного сервісу в сучасних умовах.

Для своєчасного забезпечення сільськогосподарських виробників необхідною технікою слід використовувати різноманітні форми агротехнічного сервісу. Товаровиробник зупиняється на тій чи іншій формі сервісу залежно від того, наскільки його задовольняють вартість техніки, знижки, процентні ставки.